3 1761 08547880 8

K 6. ČERVENCI 1919.

DRUHÉ VYDÁNÍ, NEZMĚNĚNÉ!

ARNOŠT CAHA:

MISTR JAN HUS.

JEHO ŽIVOT, DÍLO A VÝZNAM.

CENA K 1·80.

BX
4917
C35
1919
c.1
ROBARTS

Presented to the

LIBRARIES *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

PETER J. POTICHNYJ

MISTR JAN HUS.

JEHO ŽIVOT, DÍLO A VÝZNAM.

K 6. ČERVENCI 1919

MLÁDEŽI NAŠÍ A NEJŠIRŠÍM VRSTVÁM
LIDU ČESKOSLOVENSKÉHO

SEPSAL

ARNOŠT CAHA.

DRUHÉ VYDÁNÍ, NEZMĚNĚNÉ.

V BRNĚ 1919.
TISKEM ROLNICKÉ TISKÁRNY
NÁKLADEM VLASTNÍM.

LIBRARY
JUL 27 2010
UNIVERSITY OF TO

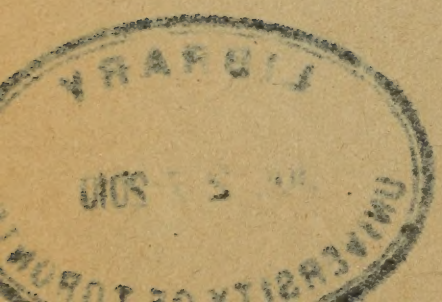

DRAHÉ NAŠÍ
MLÁDEŽI ČESKOSLOVENSKÉ,

která v dobách, kdy národ český se zaťatými pěstmi svíjel se pod těžkými ranami habsburského karabáče, a zvláště v době nedávné, kdy země i nebe rděly se českou krví, prolitou v cizích službách za cizí zájmy, byla

světlou nadějí českého lidu v lepší budoucnost jeho —

OSVOBOZENÉ MLÁDEŽI ČESKOSLOVENSKÉ,

*která nikdy nezklamala této naděje a zvláště nezklamala ji v době nejhroznější, vydavši nejnádhernější květ horoucí lásky k národu — **nezapomenutelné legie československé,***

PŘIPISUJI PROSTÝ SPISEK TENTO

*s vroucím přáním, **aby v lásce k národu, dobru, pravdě, práci a krásnu řídila se vždy zářivým vzorem velikého Mistra našeho** a tak se stala záštitou, okrasou a chloubou krásné republiky naší.*

A. C.

SVATOPLUK ČECH:

V čas velkých dějů někdy národ celý
své duše vzlety v postať jednu vtělí;
ta vyrůstá pak obrem z jeho středu
a září nad ním v širou světa dál,
ku slávě před ním jde jak oblak skvělý,
jenž lidu Bohem zvolenému plál,
a nechť jej sudba srazí v noc a bědu,
vždy hvězdou z dálky kmitá jeho hledu.

Tak před věky Hus vyvstal naší zemi
a jeho duch s ní zůstal časy všemi.

(Z básně „Hus".)

Slovo úvodní.

Dva Janové oslavili národ náš před cizinou: mistr Jan Hus a „učitel národů“ Jan Amos Komenský. Tito dva synové národa českého patří k nejslavnějším mužům všech národů a věků. Kdežto však slavní synové jiných národů byli vždy oslavováni a zbožňováni vděčným lidem svým, naše slavné „kacíře“ stihl jiný osud: Komenského vyhnal po bitvě bělohorské krvavý Ferdinand II. do ciziny, světce Jana Husa vypudili jezuité ze srdcí předků našich. Dlouhou řadu let odvracel se národ český od největších synů svých s hrůzou a ošklivostí nad jejich „kacířstvím“!

Do bitvy bělohorské býval výroční den upálení mistra Jana Husa (6. červenec) u našich předků dnem svátečním. Ku poctě „svatých mučedníků“ Husa a Jeronyma zřizovány byly oltáře po širých vlastech českých. Velmi rádi dávali předkové naši zvonům jejich jména. K Husovi znal se ve století XV. a XVI. s hrdostí téměř celý národ český.

Po vítězství na Bílé hoře (8. listopadu 1620) zbožný Ferdinand II. umínil si očistiti české země od „kacířských bludů“. Horlivými vykonavateli jeho vůle byli jezovité. Památka Husova měla býti ovšem vyhlazena na věky. Aby se to lépe a rychleji podařilo, přišli vynalézaví jezovité na skvostnou myšlenku: za Jana

Husa dáti českému lidu jiného svatého Jana za náhradu. Řím ovšem vyšel jim vstříc a roku 1729 prohlásil Jana z Nepomuku za svatého. Brzy uctíván byl Jan Nepomucký zotročilým lidem českým jako „národní“ světec.

Když Josef II. vydal roku 1781 zákon o náboženské snášelivosti (toleranční patent), dostalo se svobody i tajným evangelíkům českým, ctitelům památky Husovy; ale za nástupců Josefových, přísně katolických, namlouváno dále lidu našemu, že největší hanbou českého národa jest, že Hus byl jeho synem. A lid náš s vroucí zbožností uctíval Jana Nepomuckého a za Jana Husa se styděl...

Teprve Fr. Palacký, nejslavnější historik náš, ve svých „Dějinách“ objasnil pravý význam Husův a otevřel národu oči. Ale i zde přispěchala Vídeň a diktovala mu, aby odsoudil jeho kacířství. Vedle Palackého též Karel Havlíček Borovský články ve svých novinách, V. V. Tomek „Dějepisem města Prahy“ a mnozí jiní šířili pravdu o kostnickém mučedníku. V letech 60tých vydal K. J. Erben české spisy Husovy. Roku 1868 vypravilo se asi 400 Čechů do Kostnice a roku příštího konaly se v Praze a Husinci veliké slavnosti na paměť 500letého výročí narození Husova. Tím národ český dal poprve na jevo, že se hlásí k svému velikému „kacíři“. Od té doby každoročně 6. července vzpomínal lid český světlé památky Mistrovy.

Ale do českých škol prokletý kacíř nesměl! Prohlédněte čítanky, staré i nové — sebe menšího článku o Husovi v nich nenajdete. České dítě nesmělo se dočísti ničeho o nejslavnějším Čechu mimo stručnou poznámku, že byl kacířem a že byl za to spravedlivě u-

pálen. Taková byla všemohoucí vůle Franze Josefa, který několikrát vyjádřil se o Husovi s odporem a nenávistí, a tak to poroučeli čeští Římané. Avšak úsilí Vídně a Říma bylo marné. Čeští učitelé, z ohromné většiny nadšení ctitelé Husovi, ukládali v mladá srdce česká lásku a úctu k velikému mučedníku našemu.

Před válkou chystal se národ český důstojně oslaviti 500letou památku smrti Mistrovy. Byli bychom ji také oslavili! Byli bychom ukázali Římu i celému světu, že dobře víme, k d o b y l H u s, p r o č v s t o u p i l n a h r a n i c i, a ž e j s m e h r d i n a j h o k a c í ř s t v í. V den 6. července 1915 naše zlatá Praha byla by se stala na chvíli srdcem celého světa, všichni národové vzdělaní by se byli s námi s úctou skláněli před velebnou postavou mistra Jana.

A zatím! Žel! Nešťastnou Evropou bouřila tehdy děla — a když takovou řečí mluví přítomnost, bylo třeba, alespoň na čas, zapomenouti na minulost. Ale národ náš přece nezapomněl. Když nesměl oslaviti 500letou památku smrti Husovy veřejně a okázale, oslavil ji potichu, avšak neméně vroucně, v sokolských tělocvičnách, ve školách i jinak. Na posvátném náměstí Staroměstském, které vidělo mučednickou smrt 27 českých pánů a na němž mariánský sloup přes půl třetího sta let hlásal vítězství církve a Habsburků nad nenáviděným kacířským národem českým — na tomto náměstí odhalen byl 6. července 1915 nádherný pomník Husův, aby se vyplnila slova Mistrova, že č a s t o v í t ě z i v á t e n, k d o b y l p o r a ž e n.

Národ náš tehdy věřil, že brzy nadejde den, kdy bude moci jako svobodný národ svobodně oslaviti svého největšího syna. Nesklamal se, bohudík! Křížová cesta

našeho národa, jejímž prvním zastavením byla Bílá hora, neskončila se Golgotou, jak si přáli Habsburkové. Národ český zvítězil nad smrtí: 28. říjen 1918 je slavným dnem vzkříšení naší svobody a slávy. Tatíček Masaryk, nadšený ctitel Husův, a naši chrabří legionáři to byli, kteří rozbořili habsburské modly a rozbili černožluté okovy, tolikrát zbrocené naší krví. Na rozkaz císařův šli naši hoši do boje, ale duše jejich hořela jedinou pravdou, pravdou velikou a svatou: že jejich povinností je pomstíti Bílou horu, pomstíti popravu staroměstskou a všecka staletá příkoří, páchaná Habsburky na našem národě. A věrni jsouce heslu mistra Jana Husa: „Braň pravdy až do smrti!“ uposlechli jiné výzvy jeho: „Stůjte za právo a osvobození národa našeho!“

Letos poprvé jako svobodný národ oslavíme výročí smrti Mistrovy. Je jisto, že oslavíme den ten důstojně a okázale. Ale je si třeba uvědomiti, že první podmínkou zdaru těchto oslav jest, aby i nejširší vrstvy národa našeho poznaly nejen život, nýbrž i pravý význam mistra Jana. Každý Čech měl by čísti spisy Husovy, které by měly býti ihned nově vydány a prodávány co nejlaciněji. Naší mládeži československé a všem těm, kteří nemají kdy ani příležitosti čísti větší díla vědecká o Husovi, určen jest skrovný spisek tento. Spisovatel nemá jiného přání, než aby knížka tato vnikla do nejzapadlejších dědinek českých a přispěla k poznání významu a velikosti slavného učitele, kacíře a mučedníka našeho.

□ □

I. Stav národa českého ke konci XIV. století.

Často čítáváme a slýcháme, že doba vlády Karla I., „Otce vlasti“, byla nejšťastnější dobou národa našeho. Avšak názor tento není úplně správný. Poznáme hned, že stav národa českého ke konci XIV. století nebyl valně utěšený.

Král Karel sice všemožně pečoval o zemi českou, takže blahobyt zkvétal v Čechách i na Moravě, avšak jen u tříd středních a vyšších, to jest u měšťanů, duchovních a šlechty. Naproti tomu lidu selskému nevedlo se zrovna skvěle. Byl poroben šlechtou, která brzy zapomněla, že je stejného původu a téže krve jako její poddaní. Sedláci již tehdy byli téměř bez práv, jsouce odkázáni na milost a nemilost svých pánů, mnohdy velmi nemilosrdných.

Ačkoliv Karel byl přítelem národa našeho, přece němčina šířila se za jeho vlády na úkor jazyka českého. Jako předchůdcové jeho přál i Karel Němcům, usedlých u nás zvláště ve městech, kde měli mnohé výsady a přednosti před Čechy, kteří byli stále odstrkováni. Ve všech městech vládli Němci a čeští měšťané marně volali po svých právech. V samotné Praze, sídle Karlově, úřadovalo a soudilo se jen německy. Čech byl

nucen hájiti svého práva před německými soudci německým jazykem nebo za pomoci tlumočníkovy! Tak drzí byli němečtí přistěhovalci, že vzdorovali nařízení Karlovu, jímž měla býti čeština zavedena do městských úřadů pražských.

Pražská universita, založená Karlem pro jeho „milé Čechy", byla rovněž v rukou německých. Němečtí mistři měli při rozhodování o různých věcech, na příklad při obsazování míst, 3 hlasy, kdežto Čechové spokojiti se musili hlasem jedním. Následek toho byl, že Čechové byli vždycky přehlasováni, takže nejdůležitější a nejvýnosnější místa byla obyčejně obsazena Němci.

Také vyšší duchovní byli většinou národnosti německé. Na nejvýnosnější úřady církevní dosazováni byli velmi často Němci. Protože pak církevní jmění zabíralo skoro třetinu celé země, veliká část půdy byla tím v rukou německých.

Vyšší šlechta, třebaže tehdy ještě byla českou, přece libovala si v němčině a německých mravech. Právě německá „kultura" přinesla k nám porobu selského stavu, o níž jsme se již zmínili. Nižší šlechta, zemané a rytíři, byla celkem chuda, avšak národně uvědomělá.

Uvážíme-li, že německá města, vyšší duchovenstvo, většinou německé, a vysoká šlechta, v ohledu národním velmi vlažná, byly hlavními držiteli bohatství země, že nižší šlechta byla ochuzena a lid selský byl stále víc a více ujařmován, pak pochopíme, jaké nebezpečí veliké hrozilo tehdy národu našemu od sousedních Němců. Štěstím bylo, že císařská koruna spočívala v této době na hlavě Karla I. a později Václava IV. Německá dobývačnost spokojila se proto

šířením německé „kultury“, která měla příštím dobyvatelům připraviti jistou cestu. Štěstím pro národ náš bylo též, že král Václav IV. vybíral své rádce (milce) z řad šlechty nižší, jak nám již známo, vlastenecky smýšlející.

Přes to bylo tehdy nebezpečí veliké a to tím větší, že životní sílu národa našeho oslabovala nemravnost a rozmařilost, která se rychle šířila i v širokých vrstvách lidových. Národ český, celkem tehdy nečetný, obklopen byl se tří stran odvěkými nepřáteli svými, kteří čekali jen na vhodnou příležitost, aby nás vyhubili jako Slovany Polabské a Pobaltické. Národ český mohl se zachovati jen tehdy, když by byl národem zdravým, vzdělaným a mravným.

□ □

II. Úpadek církve.

Náboženství křesťanské, hlásající lásku k bližnímu, přinášející posilu utiskovaným a bídným, zachovalo se ve své původní podobě jen asi v prvních třech stoletích. Jakmile však na počátku století IV. prohlášeno bylo za náboženství státní, měnilo se poznenáhla. Zejména zapomnělo na vznešené přikázání Kristovo: milovati bližního, i nepřítele.

Násilí, válka, prolévání krve — to byly nejoblíbenější prostředky, jimiž se šířila víra Kristova. Kříž, vznešené znamení lásky, a meč, znamení moci a násilí, třímali šiřitelé křesťanství v jedné ruce, jako by nevěděli, že dle nauky Kristovy dvou věcí těchto nelze sloučiti. Spasitel hlásal lásku a odpuštění — jeho pozdější služebníci po celý středověk na hranicích upalovali ty, kteří odvážili se jinak věřiti, než jak nařizovala církev. Činili tak ovšem ve jménu Kristově pro spásu jejich kacířských duší...

Ve středověku ovládla církev svět, stala se dědičkou rozpadlého císařství římského. Zapomněla na slova Kristova: „Království mé není s tohoto světa!“ a stala se mocí světskou. „Bůh jest láska“, pravilo Písmo, ale kněžstvo učinilo zlato svým bohem. Kato-

lický biskup Pelagius, žijící ve XIV. století, napsal: „Zlato zapudilo lásku, neboť láska s lakotou se nesnáší.“ Jiný katolický spisovatel středověký praví: „Pyšní kněží panují jako králové, honíce se bez únavy za mrzkým výdělkem světským, místo aby službou církevní vyhledávali nebe.“

Církev brzy nabyla ohromného jmění a to hlavně odkazy panovníků, šlechty i jiných bohatých a zbožných lidí. Arcibiskupové i biskupové byli pravými velmoži. Také kláštery oplývaly statkem pozemským. Každá větší fara byla skutečným zlatým dolem. Avšak bohatství toto církvi neposloužilo. Naopak přirozeným následkem jeho bylo, že bohatí kněží, zvláště vyšší hodnostáři církevní, nežili dle příkazů Kristových. Zkáza mravů mezi duchovenstvem byla přímo hrozná, a to nejen u nás, nýbrž i po všem světě křesťanském. Jeden z pozdějších soudců Husových, kardinál Petr Alliacký, praví: „Mezi všemi stavy kněží jediné jsou stavem neslušným, jsou poskvrněmi od hlavy až k patě, podléhajíce všem křehkostem těla.“

Na stolec papeže římského, jehož kněží nazývali „pozemským bohem“, dostávaly se často osoby nehodné. Papežskou hodnost získaly mnohdy za peníze, které si pak hleděly vynahraditi prodejem vysokých úřadů církevních. Obchodování s hodnostmi církevními bylo tehdy zjevem úplně všedním. Papežové prodávali kardinálské klobouky, stolce arcibiskupské a biskupské, biskupové pak fary a faráři svátosti svým farníkům. Mimo to papežové velmi často nabízeli věřícím odpuštění hříchů všem, kdož po přijetí svátostí věnovali určitý obnos na různé účely, které mohly nebyly zrovna křesťanské, jak uslyšíme později.

Duchovenstvo v říši české vedlo podobně jako jinde život rozmařilý a zhýralý. Mnoho dokladů najdeme o tom v dějinách. Církev česká měla ohromné jmění. Sám Karel rozdal mnoho statků kostelům a klášterům. Arcibiskup pražský měl 400 vesnic. I četné kláštery oplývaly bohatstvím. Mnohý farář získal 2, 3 i více far, pronajal jejich statky, vykonávání úřadu kněžského svěřil chudému knězi nějakému a sám hodoval a hýřil v Praze.*)

Příčinou znemravnělosti kněžstva byly též mnohé výsady jeho, kterými je obdařili panovníci. Dopustil-li se kněz skutku nejhoršího, nesměl mu nikdo zkřiviti vlasu na hlavě. Nebyl postaven před obyčejný soud jako jiní lidé, nýbrž byl souzen zvláštním soudem kněžským, složeným jen z duchovních. Mocnou zbraní duchovních byla klatba. Kdo byl stižen klatbou, nesměl přijímati svátosti a tím ztratil naději na věčnou blaženost. Prokletého člověka takového nikdo nesměl přijmouti do domu, ani mu prokázati nejmenšího dobrodiní. Klatbu uvaloval papež na neposlušné panovníky, hlavně však na kacíře. Do klatby mohl však dáti každý farář svého dlužníka, nezaplatí-li včas dluhu.

Není divu, že v naprostém tomto úpadku mravnosti ozývaly se na různých místech křesťanského světa hlasy, volající po nápravě. Na veliké štěstí našeho národa též u nás vyskytli se mužové, kteří opovrhli blahobytem i bohatstvím a neohroženě kárali nemravnost a rozmařilost, ukazujíce na vznešený příklad Kristův a vzorný život prvních křesťanů.

□ □

*) Známý kanovník pražský Mikuláš Puchník (zemřel r. 1402) byl kanovníkem v Praze, na Vyšehradě, u sv. Jiří, na Mělníce a v Olomouci; nabyl ovšem velikého jmění a půjčoval i arcibiskupovi.

III. Předchůdcové Husovi.

Arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic s králem Karlem hleděli zlepšiti kázeň mezi duchovenstvem. Zvláště oba podporovali kazatele, kteří kárali znemravnělost u všech stavů, zejména u duchovenstva. Znemravnělé kněžstvo hledělo se nepříjemných mravokárců těchto zbaviti a to obyčejně tím, že je obvinili z kacířství. Avšak král i arcibiskup drželi nad nimi ochrannou ruku.

Mezi první horlitele patří německý mnich Konrád Waldhauser, jehož Karel povolal z Rakous, když se dověděl o veliké výmluvnosti jeho. Waldhauser kázal s počátku jen proti přepychu, nádheře a zkaženosti osob světských. Když však později stejně přísně jal se brojiti proti zlořádům v klášteřích, obžalovali ho ihned mniši, rozhněvaní jeho útoky, z kacířství. Avšak marně: Král ani arcibiskup nedali mu ublížiti. Waldhauser zemřel jako farář týnský. Kázal německy a proto jeho vliv omezoval se na německé obyvatelstvo pražské.

Daleko významnější a pronikavější bylo působení moravského kazatele Jana Milíče, podle svého rodiště zvaného z Kroměříže. Opustiv své rodné město, odešel do Prahy a vstoupil do kanceláře krále

Karla, jehož několikrát provázel na cestách do Němec. Když se dal vysvětiti na kněze, jmenován byl králem za znamenité služby své kanovníkem, kterýžto úřad byl nejen vznešený, nýbrž i výnosný. Ale brzy odhodlal se následovati příkladu Waldhauserova. Vzdal se všech hodností, rozdal všecek majetek svůj a opustil Prahu. V zátiší šumavském připravoval se k novému povolání svému: chtěl býti kazatelem.

Po půl roce vrátil se Milíč do Prahy a jal se kázati. S počátku neměl úspěchu. Nejvíce mu škodilo, že mluvil hanáckým nářečím rodného kraje svého. Počátečními nezdary nedal se však odstrašiti. Brzy stal se z něho slavný kazatel, na jehož kázání hrnul se lid v zástupech. Horlivost a vytrvalost jeho byla úžasná. Kázával někdy až čtyřikrát denně.

Dobrovolné chudobě zůstal Milíč věren až do smrti. Jeho šat byl ošumělý, strava nejjednodušší. Zajímavý příběh vypravovali o něm jeho přátelé. Zeman Tomáš (pravděpodobně slavný Tomáš ze Štítného), vida chatrný šat Milíčův, který nechránil majitele svého před zimou, nabídl mu svůj teplý kabátec. Vymiňoval si však, že ho nesmí nikomu darovati. Zeman dobře věděl, že vznešený kazatel dary, jemu věnované, rozdělí mezi chudé. Milíč nabízeného daru s touto podmínkou nepřijal.

Nebylo stavu, nebylo zlořádu, jehož by nebyl Milíč pokáral. Neohlížel se při tom pranic na osoby vznešené. Neušetřil při tom ani svého příznivce Karla, kterému vytýkal, že není dosti horliv v potírání nemravnosti mezi duchovenstvem. Ba dokonce mluvě jednou v kázání o Antikristovi, pravil, že již je na zemi, a ukázal při tom na krále Karla, jako by ho ozna-

čoval za Antikrista. Dosud byli Karel i arcibiskup Očko z Vlašimě ochránci Milíčovými, ale po této urážce „císařského majestátu“ dal arcibiskup Miliče uvězniti a nařídil prozkoumati jeho kázání, pokud byla napsána. Když však neshledáno ničeho závadného, byl Milíč propuštěn.

Milíč odešel pak do Říma, kde se před papežem očistil ze všech pomluv a nařčení. Vrátil se do Prahy a ještě horlivěji pokračoval na dráze započaté. Nepřátelé jeho hleděli umlčeti nepohodlného karatele. Když nepomohly žaloby u arcibiskupa, obrátili se přímo k papeži, který tehdy bydlil v Avignoně (ve Francii). Milíč proto odebral se do Avignona a dokázal tam svou nevinu. V neděli svatodušní (r. 1374) směl prosloviti slavnostní kázání za přítomnosti všech kardinálů. Avšak nevrátil se již do vlasti, aby vítězství své ohlásil vděčným posluchačům svým. Zemřel v Avignoně a pohřben byl daleko od milované vlasti i svého lidu, jehož mravnímu zvelebení věnoval celý požehnaný život svůj.

Milíč jako světec žil, jako světec zemřel. V ničem se neodchýlil od učení církve a přece tolik protivenství a příkoří bylo mu vytrpěti!

Kdežto Milíč z Kroměříže působil k nápravě mravů „ohňovými slovy“ (dle výroku Tomáše ze Štítného), mnozí osvícení mužové hleděli dosáhnouti téhož psaným slovem. Nejslavnější z nich jsou dva: Tomáš ze Štítného a mistr Matěj z Janova.

Zeman Tomáš ze Štítného (zvaný tak dle své tvrze v jihových. Čechách) studoval na universitě pražské. Byl nadšeným posluchačem Milíčovým. Dokončiv studia universitní, odešel na Štítné a jal se psáti

knihy jazykem českým. Nedal se odstrašiti posměchem i hněvem těch, kteří tvrdili, že „sprostý“ jazyk lidový nehodí se ku pěstování a výkladu věd. Spisy Štítného, z nichž nejdůležitější jsou „Šestery knížky o obecných věcech křesťanských“, jsou většinou obsahu náboženského. Spisovatel staví před oči čtenářů svých vzor pravého křesťana a svádí tak přímo k tomu, aby čtenář srovnal tento vzorný život dle zásad Kristových s životem tehdejších prelátů, biskupů a farářů. Pochopíme nyní, proč odpůrcové Štítného, většinou duchovní, zavrhovali záslužnou činnost jeho.

Matěj z Janova byl synem Václava, nezámožného zemana v Janově (v již. Čechách). Studoval na pražské universitě a byl důvěrným žákem Milíčovým. S obrazem svého drahého mistra v duši odešel Janov do Paříže, kde dokončil svá studia universitní. Živil se zde podobně jako jiní chudí studenti opisováním knih, posluhováním bohatším spolužákům a j. Hladu a ústrků zažil při tom dosti. Pochopíme, že po tolikerém strádání toužil po dobrém, spokojeném bydle.

Pařížské studium dalo Matěji z Janova čestný název „Mistr pařížský“. Pobyt v Paříži prospěl mu znamenitě. Jeho duch nabyl velkého vzdělání bohosloveckého, jehož by se mu doma nebylo dostalo.

Učený, mladý muž, vysvěcený již na kněze, vrátil se do Prahy. Život ležel před ním a Janov si jej kreslil v barvách nejpůvabnějších. Po létech lačnosti měla přijíti léta požitků. Ale naděje Matějovy se nesplnily. Milostí papežskou dosáhl sice hodnosti člena pražské kapituly, ale tím ještě nedosáhl hmotného zaopatření. Zůstal chudým jako dříve. Chudým filosofem nazývá sám sebe.

Brzy přestal Janov mysliti na bohatství a jal se kázati, zpovídati a psáti. Ve svých kázáních i spisech brojil proti přílišnému uctívání obrazů a soch svatých, v němž viděl modlářství. Také mu bylo proti mysli, že byli uctíváni svatí v nebi a jejich ostatky. Zavrhoval nádherné chrámy a obřady bohoslužebné. Posluchače své nabádal k častému přijímání svátosti oltářní. Návratem k první církvi chtěl zjednati nápravu mravů. Tyto myšlenky své uložil ve velikém spise latinském.

Názory mistra Matěje nemohly se ovšem líbiti jeho představeným. Janov byl uvězněn a nařízeno mu, aby odvolal. A tu se ukázala slabost jeho povahy. Nedovedl za své názory trpěti a odvolal pokorně všecky články své. Učinil tak ovšem jen na oko, v duši zůstal názorům svým věren. Ale odvoláním znehodnotil svůj význam v náboženském vývoji národa našeho. Nemá však sám viny na tomto odvolání. Byla tu církev, která ho přinutila k tomuto kroku, jako přinutila Galilea, aby odvolal své učení o pohybu země.

Waldhauser, Milíč, Štítný a Janov působili k nápravě církve a mravů. Každý šel však svou cestou. Waldhauser všímal si především potřeb tohoto světa, světec Milíč dával příklad svým v pravdě svatým životem, Štítný svými spisy poučoval o pravých zásadách víry křesťanské, Matěj z Janova dával pevný podklad opravným snahám bohosloveckou učeností svou. Jako Jana Křtitele, který připravoval cestu páně, nazýváme předchůdcem Kristovým, tak čtyři muže tyto zveme p ř e d c h ů d c i H u s o v ý m i, protože připravovali cestu nejslavnějšímu horlitelí o nápravu mravů, m i s t r u J a n u H u s o v i.

□ □

IV. Mládí Jana Husa. Počátky jeho působení.

Roku 1393 slavili Pražané se svolením papežovým „milostivé léto“. Kdo putoval patnáctkrát do 4 hlavních kostelů pražských, přijal svátosti a odvedl papežským výběrčím určitou částku peněz, dosáhl plnomocných odpustků.

Prosebné průvody procházely městem. I král Václav se jich zúčastnil a dosáhl odpustků. V procesí, které putovalo na Vyšehrad, vidíme též mladého, asi třiadvacetiletého muže. Kučeravý vlas poletuje mu kol bledých tváří, z nichž září do světa jiskrný zrak. Jeho šat, čistý, avšak prostý, nesvědčí o blahobytu. Zbožně kráčí poutník s ostatními kajícníky. Když průvod stanul na Vyšehradě, sklání se mladý muž u zpovědnice a vyznává se zkroušeně ze hříchů. Potom obětuje 4 groše na zbožný účel a tiše odchází z chrámu. Ony 4 groše byly posledním majetkem jeho! Několik dní bude proto žíti o kůrce suchého chleba.

Tak vroucně zbožným byl mladý student Jan z Husince, čili jak později všeobecně byl nazýván, Jan Hus.

*

O mládí Jana Husa víme celkem velmi málo. Neznáme ani přesně roku, kdy se narodil. S určitostí však můžeme míti za to, že spatřil světlo světa kolem r. 1370. Rodištem jeho byl Husinec pod hradem Husí v jihozápadních Čechách. Odtud nazýván byl Janem z Husince a později krátce Janem Husem. O rodičích a sourozencích jeho nevíme opět mnoho určitého. Jisto je pouze, že rodičové jeho byli nezámožní a že měli několik dětí.

Prvního vzdělání dostalo se mladému Janovi pravděpodobně na škole v blízkých Prachaticích. Brzy však odešel na studie do Prahy touže po tom, aby se stal knězem. Třebaže již tehdy byl velmi zbožným, vábila ho ke stavu duchovnímu též touha po dobrém živobytí. Sám na sebe později upřímně prozrazuje, že chtěl se státi knězem proto, aby „měl dobré bydlo a rúcho a byl lidem vzácen."

Studentský život Janův nebyl příliš utěšený. Z domova nemohli mnoho posílati a proto pomáhal si Jan ministrováním i zpíváním v kostelích a později vyučováním méně nadaných, za to bohatých spolužáků. Byl ducha veselého a nevyhýbal se různým zábavám studentským. Ale zbožnost jeho byla upřímná a vroucí, jak o tom svědčí hořeji vyprávněná příhoda.

Právě téhož roku, kdy bylo v Praze „milostivé léto", dosáhl Hus nejnižší hodnosti na universitě, stal se totiž bakalářem svobodných umění. Za 3 roky pak byl prohlášen mistrem svobodných umění. Po zvyku tehdejší doby bylo studium svobodných umění předpravou pro další studium na fakultě bohoslovecké. Po čase stal se Hus bakalářem bohosloví (theologie), ale hodnosti mistra čili doktora theologie nedosáhl.

Jako mistr svobodných umění přednášel Hus na universitě. Jaké vážnosti požíval mezi mistry, je zjevno z toho, že byl r. 1402 zvolen rektorem celé university.

Již před tímto rokem dal se vysvětiti na kněze. To způsobilo obrat v jeho životě. Až do té doby oddával se jako jiní mistři světským radostem. Měl rád pěkný oblek, nepohrdl dobrým pokrmem a náruživě rád hrával v šachy. Jako kněz vzdaloval se všeho a věnoval se s neobyčejnou horlivostí duchovnímu povolání svému. Zvláště horlivě oddával se činnosti kazatelské a brzy dobyl si jako kazatel veliké obliby. Jeho kázání putovala v opisech mezi lidem. Ale známým po celém národě českém stal se teprve tehdy, když byl ustanoven kazatelem v kapli Betlémské.

Do té doby kázalo se v chrámích pražských jen německy, čeští kazatelé nesměli mluviti v kostele, nýbrž jen na chrámových dvořích! Proto založil Jan z Milheimu, dvořan královský, s měšťanem pražským Křížem kapli, zvanou Betlémskou*), aby v ní hlásalo se slovo boží jen jazykem českým. Čtvrtým kazatelem jejím byl mistr Jan Hus.

Brzy roznesla se pověst o výmluvném kazateli betlémském po celém království. Kdykoliv vystoupil na kazatelnu, tísnila se v kapli hlava vedle hlavy a mnoho zbožných posluchačů Husových nedostalo se dovnitř. Proto Hus někdy kázával před kaplí; jednou prý ho poslouchalo 10.000 osob. Dovedl si zjednati vládu nad myslí i srdcem svých posluchačů. Naváděl je k životu zbožnému a cnostnému. Podobně jako Milíč a Janov ostře káral nemravnost u všech stavů, světských i du-

*) Byla tak nazývána proto, že byla zasvěcena „svatým mláďátkům betlémským“. Byl to vlastně rozsáhlý kostel, do kterého se vešlo několik tisíc lidí

chovních. Brzy stal se miláčkem a duchovním vůdcem českého lidu. I mezi nižší šlechtou a dvořany krále Václava IV. měl mnoho oddaných přátel a ctitelů. Sama královna Žofie často docházela do kaple Betlémské a ustanovila mistra Jana svým zpovědníkem.

Ačkoliv Hus ostře tepal znemravnělost kněžstva, chodili na jeho kázání i mnozí duchovní a radili se s ním o povinnostech svého stavu. Také u arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hazenburku byl velmi oblíben. Arcibiskup ho vyzval, aby mu oznámil všecky nedostatky církevní správy, ať je shledá kdekoliv. Pověřil ho též úkolem, aby vyšetřil „zázraky" v Braniborsku*), kde prý „přirozená krev Kristova" uzdravovala nemocné. Hus se svými přáteli dokázal podvodnost těchto zázraků a arcibiskup zakázal pak pouti do Branibor. Tehdy ustanoven byl Hus kazatelem na synodě (sjezdu) duchovenstva pražské diecése. Za přítomnosti samého arcibiskupa káral veliké hříchy kněží; neušetřil ani biskupů a arcibiskupů, kardinálů ani papeže. Svou plnou spokojenost s ním projevil Zbyněk tím, že ho ustanovil ještě několikráte synodním kazatelem.

Mistr Jan Hus nepřestával však na pouhém kázání, nýbrž složil i několik drobných spisů nábožensky vzdělavacích, aby prostí posluchači jeho snadněji pochopili hlavní pravdy náboženské. Nabádal též lid, aby zpíval staročeské písně duchovní. A protože takových písní bylo málo, složil sám některé. Do této doby lid při bohoslužbách nezpíval. Hus zavedl v kapli Betlémské zpěv lidu při službách božích. Lid přestal tak býti pouhým divákem a zúčastnil se činně bohoslužby.

□ □

*) Země severně od Čech (kolem nynějšího Berlína), kterou Karel I. připojil ke koruně české.

V. Učení Viklefovo. První spory Husovy s arcibiskupem.

Podobně jako u nás i v cizině mnozí mužové kázali a psali proti nepořádkům v církvi. Nejslavnějším z nich byl Angličan Jan Viklef.

Viklef narodil se asi 50 let před Husem. Byl profesorem na universitě v Oxfordě (v Anglii). Hlásal návrat k původnímu křesťanství. Uznával jediný zákon: Písmo svaté. Papež, nástupce apoštola Petra, měl by býti nejpokornějším a nejchudším ze všech lidí. Proto zavrhoval Viklef světské panství papežovo. Hlavní příčinou úpadku církve je světský majetek; proto doporučuje, aby veškeré jmění církevní bylo zabaveno pro potřebu veřejnou. Z Písma je zjevno, že netřeba jiných svátostí kromě křtu, přijímání a manželství. Zpověď, odpustky, očistec, řeholní sliby a j. považoval Viklef za výmysly lidské. O svátosti oltářní učil, že podstata chleba a vína zůstává i po posvěcení. — Všecky tyto myšlenky nebyly původním majetkem Viklefovým. Mnohé z nich přejal od různých „kacířů“, kteří žili před ním.

Učení toto nemohlo se ovšem líbiti duchovním úřadům anglickým. Viklef byl pohnán před církevní

soud, ale nedostavil se. Na sjezdu duchovenstva bylo 24 článků z jeho spisů prohlášeno za kacířské. Stoupenci Viklefovi byli později pronásledováni, ale Viklefovi samému nestalo se ničeho, neboť měl mocné ochránce. Brzy po smrti Viklefově (r. 1384) bylo „kacířské“ učení jeho vyhlazeno a zaniklo v Anglii úplně.

Daleko větší a trvalejší účinek mělo učení anglického reformátora (oprávce) v Čechách. Mezi Anglií a naší říší byly tehdy dosti živé styky, neboť dcera Karla I. byla vdána za anglického krále. Studenti čeští značným počtem studovali na anglických universitách a přinesli do vlasti své spisy Viklefovy. Myšlenky v nich obsažené učinily na mnohé mistry české, zvláště na Husa, velmi hluboký dojem. Když pak mladý mistr Jeronym Pražský donesl (asi r. 1401) spisy hlavních dvou spisů Viklefových, známost jich se v Praze rychle šířila. Již 2 roky po tom vybrala kapitula pražská 45 článků a předložila je universitě se žádostí, aby se o nich vyjádřila. Na schůzi celé university dne 28. května 1403 čeští mistři, mezi nimi i Hus, zastávali se článků Viklefových. Zvláště přítel Husův mistr Štěpán z Pálče hodiv opisem jedné knihy Viklefovy na stůl, prohlásil, že chce brániti každého slova jejího proti komukoliv. Ale němečtí mistři, jichž byla většina, rozhodli, že nikdo nesmí hájiti některého z předložených článků. Mistři čeští však zákazu tohoto nedbali. Hus prohlásil jednou v kapli Betlémské: „Nevzal bych plnou kapli zlata, abych ustoupil od pravdy, kterou jsem poznal ze slov Viklefových.“ Jindy pravil: „V naději chtěl bych býti, aby tu má duše byla, kde jest Viklefova.“

Hus souhlasil téměř se všemi články Viklefovými; zamítal však zvláště učení o svátosti oltářní. Hlavního důrazu nekladl na věroučné články Viklefovy, nýbrž na jeho horlení proti zlořádům v církvi. Posílen smělými myšlenkami jeho, ještě s větší horlivostí vytýkal kněžím jejich hříchy. Postižení ovšem stěžovali si u arcibiskupa, který dosud byl příznivcem Husovým. Ale znaje dobře náklonnost mistra Jana k Viklefovi, odvracel se od neohroženého kazatele betlémského. Roku 1407 byl Hus ještě kazatelem na pražské synodě, avšak roku příštího již nekázal. Naopak, tohoto roku zakázal arcibiskup kázati proti kněžím a zpívati nové písně české v kostelích. Obojí bylo namířeno hlavně proti Husovi. Arcibiskup nařídil též, aby každý, kdo má spisy Viklefovy, je odevzdal. I Hus se tomu podrobil, ale nepřestal kázati proti kněžím; naopak napsal spisek proti arcibiskupovi o kázání kněžském.

Brzy přidružila se k dosavadním příčinám sporu mezi arcibiskupem a Husem příčina nová. Tehdy měla církev dvě viditelné hlavy, dva papeže, jednoho v Římě, druhého v Avignoně. R. 1378 totiž odstěhoval se papež z Avignona do Říma, ale kardinálové francouzští zvolili si papeže nového. Toto rozdvojení církve katolické posilovalo ovšem zlořády v církevní správě. Papežové dali sebe navzájem do klatby a prohlašovali se vzájemně za Antikrista. Posléze po 30 letech shodli se kardinálové obou stran, aby církevní sněm v Pise (v Italii) učinil nápravu. Křesťanští panovníci až do nové volby neměli uznávati žádného z obou papežů.

Král Václav byl ochoten přijmouti tento návrh, ale arcibiskup Zbyněk nechtěl se zříknouti římského papeže Řehoře XII. Král vyzval proto universitu pražskou, aby se vyslovila o této otázce. Avšak ve schůzi universitní jen čeští mistři radostně uvítali žádost královu, kdežto mistři ostatních národů návrh zamítli. Hus i potom doporučoval na svých kázáních, aby byla vypovězena poslušnost oběma papežům až do té doby, kdy bude zvolen papež nový.

V tom viděl arcibiskup pražský porušení poslušnosti a dal přibíti na dvéře pražských chrámů listy latinské i české, ve kterých „neposlušnému synu církve" Janu Husovi zakázal všecko vykonávání úřadu kněžského v diecési pražské. Mistr ohradil se proti tomu, ale arcibiskup zákazu neodvolal.

□ □

VI. Hus obhájcem práv národa našeho. Dekret kutnohorský (r. 1409).

Otázka papežská způsobila významnou změnu na pražské universitě. Pověděli jsme již, že na tomto vysokém učení vládli Němci, kteří měli 3 hlasy, kdežto Čechové pouze hlas jediný. Je pochopitelno, že čeští mistři těžce nesli toto bezpráví na nich páchané. Cítili je zvláště v této době, kdy němečtí mistři zdaleka se nevyrovnali učeností a zdatností mistrům českým. Toužili po tom, aby na vlastní universitě byli pány a nikoli služebníky.

Mistr Jan Hus brzy vystoupil jako obhájce národa našeho a jeho práv. Již r. 1401 v kázání ostře se ozval proti výsadám německým v království a zvláště proti obsazování úřadů cizinci. Když tehdy spojenci kurfirsta Ruprechta Falckého, zvoleného proti Václavovi IV. za krále německého, vpadli do Čech, pálili vsi a zabíjeli bezbranný lid, Hus roztrpčeně káral lhostejnost českou. Pravil: „Čechové jsou ubožejší nežli psi a hadi, ježto pes háji pelechu, na němž leží, a kdyby ho chtěl jiný pes odehnati, bojoval by s ním; a podobně had.“ „Čechové v království českém dle zákonů, ba i dle zákona božího a dle vro-

zeného zákona přirozeny měli by býti první úřadech v království českém jako Francouzové v království francouzském a Němci ve svých zemích, aby Čech dovedl spravovati své poddané a Němec Němce; a jak k čemu by bylo, aby Čech, neznalý řeči německé, byl farářem nebo biskupem v Německu? Ten zajisté tolik bude platen jako u stáda pes němý, nedovedoucí štěkati; tolik také nám Čechům platen jest Němec."

Hus nejtiže ze všech mistrů nesl, že na universitě vládnou Němci. Byl přesvědčen, že tuto nespravedlnost třeba odstraniti. Vhodnou příležitost k tomu poskytl českým mistrům spor mezi králem a německými mistry v otázce papežské. Hus v čele českých mistrů připravoval půdu při dvoře královském, aby se záměry jejich podařily.

Počátkem roku 1409 povolal král Václav do Kutné Hory, kde dlel se svým dvorem, zástupce university. Chtěl zvěděti, jaké stanovisko zaujala universita k vypovězení poslušnosti oběma papežům. Němečtí mistři zamítli již sice žádost královu, ale Václav se tohoto dosud nedověděl, neboť Němci báli se mu oznámiti zamítavou odpověď svou. Za Čechy dostavili se též Hus a Jeronym. K veliké své nelibosti dověděl se král, že pouze čeští mistři jsou ochotni vyhověti jeho žádosti. Bylo zřejmo, že by celá universita vyslovila se dle přání králova, kdyby rozhodnutí o tom bylo v českých rukou. Tehdy zástupcové Čechů přednesli svou žádost, aby měli naříště 3 hlasy a Němci, jak se sluší za cizince, hlas 1. Král s počátku nevrle je odbyl. Když však ně-

mečtí mistři trvali na svém odporu, podařilo se přemluviti krále, že 18. ledna 1409 podepsal památný dekret kutnohorský. Jím dostali Čechové 3 hlasy ve všech jednáních na universitě a všem ostatním národům přiznán dohromady 1 hlas.*) Národ český byl od té doby pánem na pražské universitě.

Hus před vydáním dekretu těžce onemocněl. Dříve než jiní mistři dostal tajně opis královského listu. Když ho v nemoci navštívili dva přátelé jeho, prosil jich, pochybuje o svém uzdravení, aby se zasadili „o spravedlnost a vysvobození svého národa". Po svém uzdravení vyzýval v kázání své posluchače, aby chválili Boha za to, že Němci byli zbaveni vlády na universitě.

Němci hrozili, že se vystěhují, nebude-li dekret odvolán. Zavázali se „pod pokutou křivé přísahy, pod klatbou, pode ctí a věrou a pod propadením 100 kop grošů pražských," že nepřipustí národa českého ke třem hlasům. Ale král nepovolil. Rozkázal, aby Němci vydali pečeť i klíče od pokladnice a rektorem jmenoval jednoho ze svých rádců. Němci, jsouce věrni své přísaze, v květnu opustili Prahu v počtu asi 2000 mistrů, bakalářů a studentů. Po delší době dorazili do Lipska (v Sasku), kde založili novou universitu.

České vítězství oslavil Hus nadšeným kázáním v kapli Betlémské, v němž také pravil: „Dítky, pochválen buď Bůh všemohoucí, že jsme za-

*) Výňatky z dekretu kutnohorského: „. . . . pročež cizinci dáti v lásce přednost před domácími jest řádné lásky zvrácení . . . Národ německý . . . osobil sobě k užívání tři hlasy a národ český, téhož království pravý dědic, toliko jediný hlas má a jeho užívá . . . Přikazujeme vám tímto naším listem mocně a přísně, abyste . . . národ český ve všech radách, soudech, zkouškách, volbách a jakýchkoli jiných jednáních a řízeních . . . ke třem hlasům na každý způsob připustili . . "

pudili Němce...!“ Přes to však nemysleme, že byl naplněn národním záštím proti Němcům. Několikrát řekl i napsal, že je mu milejším dobrý Němec než nehodný Čech.

Převeliká byla radost z vítězství nad Němci v Praze i po celém království. Čechové dobře věděli, že největší zásluhu o ně má Hus, jehož mistři z vděčnosti zvolili prvním rektorem české university.

□ □

VII. Spálení spisů Viklefových. Odpustkové bouře. Hus v nejtěžší klatbě.

Čtyři dni po vydání dekretu kutnohorského vydal král Václav nařízení, jímž se zakazovalo poslouchati papeže římského. Nařízení toho uposlechl ovšem Hus, avšak nikoliv arcibiskup s většinou duchovenstva. Následek toho byl, že arcibiskup dal Husa a jeho přátele do církevní klatby. Když pak Hus nepřestával kázati, vyhlásil arcibiskup nad Prahou interdikt, to jest zápověď služeb božích. Avšak Hus a přátelé jeho opět toho nedbali. Arcibiskup utekl z Prahy a král přísně stíhal ty, kteří nechtěli sloužiti mše.

Když arcibiskup viděl marnost svého odporu proti králi, povolil a uznal nového papeže Alexandra (zvoleného církevním sněmem v Pise). Do té doby všecko nepřátelství arcibiskupovo vůči Husovi bylo bez účinku, protože král stál na straně mistrově. Nyní bylo jinak. Nepřátelé Husovi žalovali v Římě u papeže, že Hus na svých kázáních velebí Viklefa a přidržuje se jeho učení. Na základě papežského listu nařídil arcibiskup, aby všecky spisy Viklefovy byly vydány, a zakázal Husovi kázati v kapli Betlémské.

Hus několik dní po tom ohlásil posluchačům svým v Betlémě, že se nepodrobí. Odvolává se k papeži a ká-

zati nepřestane, i kdyby měl vyhnán býti ze země nebo zemříti ve vězení. Ihned také poslal ohlášené odvolání k papeži, jímž tehdy byl již Jan XXIII., dříve neblaze proslulý dobrodruh.

Arcibiskup rozkázal, aby spisy Viklefovy byly spáleny. Ohražení university nepomohlo. V červenci r. 1410 spáleny byly knihy Viklefovy ve dvoře arcibiskupova domu na Malé straně. Arcibiskup sám podpálil hranici. Při tom bylo slavnostně zvoněno a zpíváno „Te deum". Čin ten vyvolal bouře studentstva a lidu proti arcibiskupovi, který před hněvem lidu ušel do Roudnice.*) Odtud vydal klatbu na všechny, kteří spolu s Husem podepsali odvolání k papeži.

Vyhlášení klatby vzbudilo novou bouři. Na obranu spálených spisů Viklefových vystoupil Hus se čtyřmi přáteli svými. Hájil i různých článků z těchto spisů. Když byla v pražských kostelích vyhlašována klatba na Husa, bouřil se lid a ztýral kněze, klatbu čtoucího. Kněží i mnichové většinou pak ze strachu ustali od vyhlašování klatby.

Král i královna poslali papeži listy, v nichž se ujímali Husa proti arcibiskupovi. Avšak papež nařídil Husovi, aby se dostavil před soud do Říma. Arcibiskup pak ohlásil ztížení klatby. Hus žádal papeže, aby se nemusil osobně dostaviti do Říma, ale marně. Královští manželé opět přimlouvali se za něho, ale rovněž bez výsledku. Když se Hus nedostavil do určité lhůty, byl dán papežem do klatby. Avšak ani nyní nedbali Hus a jeho stoupenci zákazu konati služby

*) Lid zpíval tehdy o arcibiskupovi Zbyňkovi, který prý se učil čísti a psáti teprve tehdy, když byl zvolen arcibiskupem, polupnou písničku: „Zbyněk biskup Abeceda, spálil knihy aniž věda, co v nich psáno . . ."

boží. Arcibiskup Zbyněk brzy po tom zemřel na cestě za králem uherským Zikmundem, u něhož hledal pomoci v boji proti Václavu IV. i Husovi. Dotud však stál proti Husovi jako představitel této moci arcibiskup pražský, kdežto nyní vstupuje neohrožený kazatel betlémský v boj přímo se stolicí papežskou.

□

Až do této doby Hus uznával vrchní moc papežovu. Ale vlivem učení Viklefova a pak také proto, že tehdy tři papežové*) přeli se o moc papežskou, vznikla u něho pochybnost, je-li vůbec církvi třeba papeže. O papeži Janu XXIII. bylo známo v Čechách tolik nepěkného, že přítel Husův Jakoubek ze Stříbra veřejně ho nazval Antikristem. O něco později oznámil Hus svůj souhlas s učením Viklefovým, že křesťanu netřeba věřiti v papeže.

Roku 1412 papež Jan vyhlásil křížovou výpravu proti svému odpůrci králi neapolskému Ladislavu, jejž nazval „proklatým křivopřísežníkem, rozkolníkem a rouhačem, znovu kleslým kacířem a příznivcem kacířů, který jest vinen zločinem uražení majestátu.“ Každý, kdo by se zúčastnil výpravy proti králi — křesťanskému — nebo přispěl papeži penězi, dosáhl plnomocných odpustků.

Hlasatelé odpustků v Praze (právě jako jinde) provozovali pravý „obchod s milostí boží“. Výběrčí papežův pronajal dokonce jednotlivé kostely (v ostatních Čechách celé kraje) kněžím-podnikatelům, kteří mu odvedli ustanovený obnos a prodávali odpustky

*) Církevní sněm v Pise sice sesadil oba dosavadní papeže a zvolil nového, ale poněvadž sesazení papežové se nevzdali, měla nyní církev celkem 3 papeže.

sami. Tito nájemci nebyli ovšem kněží zbožní, nýbrž lakomci, hráči a podobní, kteří nestoudně kramařili se svátostmi a páchali rozličné hanebnosti.

Toto ohavné svatokupectví vzbudilo veliké pohoršení mezi lidem. Mistr Štěpán Páleč prohlásil, že list papežův obsahuje „bludy makavé". Ale když Hus naléhal, aby mistři na veřejném hádání*) rokovali o tom, je-li universita povinna poslouchati listu papežova, opustila Páleče odvaha. Tehdy rozešel se Hus s Pálečem, nad nějž neměl přítele věrnějšího a milejšího. Sám praví o tom: „Přítelem Páleč, přítelkyní pravda; a jsou-li oba přáteli, pak svaté jest přednost dáti pravdě."

Na velkém shromáždění celé university odporoval Hus bule (listině) papežově. Dokazoval z Písma, že papeži není dovoleno „tělesně bojovati ani zmocňovati k válce". Takových rozkazů, jež zřejmě odporují vůli boží, není dovoleno poslouchati. Ještě ostřeji a úchvatněji odsoudil bulu papežskou Husův přítel Jeronym, ohnivý řečník.

Následek tohoto vystoupení proti odpustkům byl, že obchody vázly. Odpor lidu proti odpustkům byl tak veliký, že docházelo často k výtržnostem. Studenti uspořádali posměšný průvod a spálili bulu papežovu pod pranýřem za veliké veselosti lidu. Král vydal přísný zákaz, aby se již nikdo neodvažoval odporovati hlasatelům odpustků. Avšak ani tento zákaz nepomohl. Proto dali konšelé staroměstští zatknouti 3 mládence, kteří provázeli hlásání odpustků posměšnými výkřiky. Hus prosil za ně konšelů a ti slíbili, že se uvězněným

*) Neznamená hádky v našem smyslu, nýbrž učenou rozpravu.

nestane ničeho. Ale brzy po jeho odchodu rozkázali konšelé (Němci), aby všichni 3 jinoši byli popraveni. Nerozvážný ten čin měl v zápětí ohromné vzrušení. Těla popravených mladíků byla přenesena za ohromné účasti do kaple Betlémské a zde nábožně pohřbena jako těla mučedníků. Byl to krvavý křest opravného hnutí, zahájeného Husem.

Když ke dvoru papežskému přišly první zvěsti o vystoupení Husově proti odpustkům, přikročila stolice papežská k rozhodnému činu. Klatba, vydaná minulého roku na Husa, byla potvrzena a ztížena. Ale ani nyní nebyl Hus dán do klatby pro kacířství, nýbrž pro neposlušnost, že se nedostavil do Říma.

Nikdo nesměl s Husem obcovati v jídle, pití i v jiném, přijmouti ho do domu, podávati mu ohně nebo vody. Kdyby Hus setrval v klatbě 20 dní, nastalo by nové ztížení klatby. Pak by do klatby upadl každý, kdo by s ním obcoval jakýmkoliv způsobem. Všude, kde by se prokletý zdržoval, měly býti zastaveny služby boží. Kdyby pak ještě dále byl v klatbě, měl každý třemi kameny hoditi na dům „jeho příbytku“ na znamení věčného prokletí.

Papež vedle toho nařídil, aby Hus byl zatčen, odsouzen a upálen. Kaple Betlémská, toto hnízdo kacířství, měla býti zbořena. Také mnozí přátelé Husovi byli dáni do klatby a pohnáni před soud do Říma.

Mistr odvolal se k soudci nejspravedlivějšímu a nejvyššímu — ke Kristu. Nepokládal se za vinníka a proto nedbal klatby. Kázal v kapli Betlémské jako dříve.

Ztížená klatba na Husa způsobila mezi Pražany novou bouři, která dosáhla vrcholu, když asi v září po celé Praze zastaveno bylo konání služeb božích. Faráři nechtěli křtíti ani pochovávati. Ozbrojení Němci přepadli kapli Betlémskou, v níž Hus právě kázal. Chtěli patrně zmocniti se kazatele, byli však zahnáni jeho posluchači. Hus však nechtěl býti příčinou dalších zmatků a proto opustil Prahu.

□ □

VIII. Ve vyhnanství.

S počátku bydlel Hus na Kozím hrádku (blíže pozdějšího Tábora), kamž ho pozval jeho stoupenec pan Jan z Ústí. Protože nemohl posluchačům svým v Betlémě kázati ústně, sepsal hned na počátku svého pobytu na Kozím velký český spis „Výklad viery“ a později velmi důležitý spis „O svatokupectví“, jejž dokončil za krátkého pobytu v Praze. Oba spisy tyto jsou prodchnuty vroucí snahou po nápravě mravů a zároveň jsou rozhodným protestem proti tehdejšímu stavu církve.

Ještě jednou pokusil se král Václav o smír mezi Husem a jeho nepřáteli. Na rozkaz jeho konala se v Praze mimořádná synoda duchovenstva, jež měla rozhodnouti spor. Protivníci Husovi byli však nesmířitelní a popudili tím neobyčejně krále proti sobě. Nejpřednější z nich, mezi nimi i Páleč, byli vypovězeni ze země.

Brzy po tom opět opustil Hus Prahu na žádost královu a se svolením lidu. Vrátil se na Kozí hrádek, aby pokračoval v činnosti spisovatelské a kazatelské. Uspořádal svá nedělní kázání, jež míval v kapli Betlémské, ve velký spis, nazvaný „Postilla“. Dílo toto ze všech spisů Husových došlo největší obliby. Z této

doby pochází též důležitý latinský spis: „O církvi („De ecclesia"), obsahující mnohé myšlenky Viklefovy. Z tohoto spisu později na sněmu kostnickém bylo vybráno mnoho článků, jež byly odsouzeny jako bludné a kacířské. Mimo to napsal Hus v době vyhnanství několik menších spisů českých i latinských. Z celé jeho činnosti spisovatelské poznáváme jeho úsilí, aby církev se vzdala světské moci, aby se pravá podstata náboženství křesťanského nehledala v obřadech, sebe nádhernějších, aby se nepřeceňovala moc úřadu kněžského, aby se láska k Bohu jevila následováním Ježíše Krista.

Ani ve vyhnanství nevzdal se Hus činnosti kazatelské. Když nemohl slovo boží hlásati lidu pražskému, činil tak na venkově. Rád vyhledával shromáždění lidu jako na svatbách, pohřbech a posvíceních; kázával na návsích i cestách, v polích i lesích. Téměř bez dechu naslouchali prostí venkované úchvatné výmluvnosti Mistrově. Pověst o slavném kazateli rozlétla se bleskem širým krajem. Mnozí nelitovali dalekě cesty, aby uslyšeli svatá slova milovaného kazatele. Sladký hlas jeho hned dojímal k slzám, hned burácel spravedlivým hněvem. Rozzářily se zraky posluchačův a tváře jim zahořely svatým ohněm.

Náš básník Julius Zeyer takto líčí velebné chvile kázání Husova pod širým nebem: „Hus mluvil o království božím, o lásce bez meze a konce, o bratrství všech lidí. Oko jeho plálo zaníceně, hlas jeho zněl podzimním tichým lesem jako trouba anděla... Smělou rukou trhal směšné cáry, jimiž věky jasný obraz Kristův byly zastřely, a velký prorok lidstva stál

v plném majestátu vznešené své prostoty před zrakem všech... Ó, zajisté nikdo nepojal Boha jasněji a vznešeněji nežli Kristus a nikdo Krista jako Hus.“*)

Na útulném Kozím hrádku pobyl Hus déle než rok. Když zemřel jeho příznivec Jan z Ústí, přijal Hus pohostinství pana Jindřicha z Lažan na hradě Krakovci (u Rakovníka), kde působil podobně jako na českém jihu. I zde měl mnoho nadšených a vděčných posluchačů. Pověst vypravuje, že navštívil i rodný Husinec. V Chlístově (blízko Husince) ukazují starou lípu, pod níž prý kázával.

Pověst o českém kacíři šířila se i za hranice. Husův spis „O církvi“ vzbudil odpor zvláště na universitě pařížské. Jan Gerson, kancléř této university, psal o něm pražskému arcibiskupovi Konrádu z Vechty**) a žádal vyhubení kacířů ohněm i mečem. Universita vídeňská zaslala potupný list o Češích do Chorvatska. Také papež Jan XXIII. žádal krále Václava, aby netrpěl bludů ve svých zemích. Toto obviňování popuzovalo ovšem krále a zarmucovalo Husa a jeho přátele, neboť nebylo tehdy horší urážky nad obvinění z kacířství. Hus horoucně toužil po tom, aby sebe i národ český očistil z nařčení. Příležitost k tomu se brzy naskytla.

Uherský král Zikmund, bratr krále Václava, zvolen byl r. 1410 králem německým a od té doby považoval se za ochránce římské církve. Vymohl na papeži Janu XVIII., aby byl svolán nový církevní sněm do

*) Spisy VIII. „Opálová miska“.

**) Přestoupil později k husitům.

města Kostnice (při jezeře Bodamském). Sněm (koncil) tento měl zbaviti svět divadla tří papežů, zjednati nápravu mravů a vysloviti se o různých naukách, které byly prohlášeny za bludné.

Král Václav neměl potomků a proto Zikmund pokládal se za dědice české koruny. Věděl, že na straně Husově stojí takřka celý národ český. Sněm kostnický byl vhodnou příležitostí, aby Hus očistil se z bludů a národ český zbaven potupy, se všech stran na něj vrhané. Proto vybídl Zikmund Husa, aby se dostavil do Kostnice. Sliboval mu bezpečnou cestu, veřejné slyšení před koncilem a svobodný návrat do vlasti i tehdy, kdyby byl prohlášen kacířem. To vše mu měl zaručiti bezpečný list průvodní, čili, jak předkové naši říkali, g l e j t.

Hus dlel právě na Krakovci, když mu bylo doručeno pozvání Zikmundovo. V srpnu (r. 1414) přišel do Prahy, aby se poradil se svými přáteli. Skoro všichni ho varovali. Pan Mikeš Divoký, který přinesl vzkaz krále Zikmunda, pravil: „Mistře, věziž zajisté, že budeš odsouzen.“ A jiní, znajíce věrolomnost Zikmundovu, tvrdili: „Sám tě dá nepřátelům.“ Hus však přece se rozhodl, že vyhoví vyzvání královu. Vždyť šlo o jeho čest a čest jeho národa! Oddával se pevné naději, že se mu podaří přesvědčiti zástupce celého křesťanského světa o své pravověrnosti. Ale již tehdy byl odhodlán trpěti pro Krista, bude-li toho třeba, ba i smrt podstoupiti za své učení.

□ □

IX. V Kostnici. Hus v žaláři.

Dne 26. srpna dal Hus nalepiti po všech chrámích pražských, aby každý, kdo ho chce viniti z bludů, učinil tak buď před arcibiskupem nebo před papežem v Kostnici. A v š a k n i k d o s e n e p ř i h l á s i l.

Brzy po tom byl vyzván biskup nazaretský Mikuláš, inkvisitor kacířství v arcibiskupství pražském, aby oznámil, zná-li na Husa nějaký blud nebo kacířství. Mikuláš prohlásil před svědky, že neshledal ničeho takového, ač Husa často slyšel kázati. Také arcibiskup Konrád pravil, že Husa neviní z bludů ani kacířství.

Nepřátelé Husovi však nelenili, nýbrž potají sbírali důkazy o jeho kacířství. Dali vyslechnouti pod přísahou mnoho svědků o tom, že Hus kázal bludy o svátosti oltářní, o moci kněžské, že popouzel Čechy proti Němcům a že jeho přičiněním vyhnáni byli r. 1409 Němci z Prahy. Na rozkaz pražské kapituly odebral se z Říma do Kostnice Michal de Causis, zapřisáhlý nepřítel Husův. Tento Michal, bývalý farář pražský, zpronevěřil králi Václavovi mnoho peněz, utekl ze země, a živil se v Římě právnictvím. Měl největší zásluhy na tom, že byl Hus dán papežem do klatby. V Kostnici měl pokračovati ve při proti Husovi. Do Kost-

nice chvátal i Páleč a probošt pasovský, bývalý hlasatel odpustků v Praze. Na cestu chystali se profesoři lipské university, aby se Husovi pomstili za dekret kutnohorský. Vysoké duchovenstvo české měli zastupovati Jan Železný, biskup litomyšlský, a dva pražští kanovníci.

Hus vydal se na cestu 11. října s průvodem asi 30 jezdců a několika vozů. Jako ochráncové doprovázeli ho dva čeští pánové Jan z Chlumu a Václav z Dubé. Tajemník pánů Chlumův, bakalář Petr z Mladenovic, činil si zápisky o celé cestě i jednání v Kostnici.

Po celé dlouhé cestě, jež trvala 3 neděle, byl Hus všude vlídně přijat. Nikde nebyly zastaveny bohoslužby, jak nařizovala papežova bula o klatbě. Nejen v Čechách, nýbrž i v Němcích rádi s Husem hovořili měšťané, kněží i mistři. S dobrou myslí dorazil Hus 3. listopadu do Kostnice. Zatím Václav z Dubé pospíšil za Zikmundem a přivezl s sebou do Kostnice glejt pro Husa*).

Neveliké město Kostnice poutalo tehdy pozornost celého světa křesťanského. Církevní sněm byl skvěle obeslán. Veliké množství kardinálů, biskupů, opatů, doktorů theologie, nesčetné množství hrabat a rytířů i jiných lidí bylo tu shromážděno. Většina účastníků nepřišla však sem pro nápravu mravů, nýbrž ze zvědavosti a pro pobavení. Nikdy nebylo v Kostnici tak

*) Glejt byl psán latinsky a německy. Výňatek z něho: „Velectění, slovutní a věrní milí! Ctihodného mistra Jana Husa, svaté theologie bakaláře zřízeného a mistra umění, jdoucího z království českého na obecný sněm v Kostnici, jehož jsme také přijali do své a svaté Říše obrany a ochrany, vám všem a komukoli z vás doporoučíme, abyste ho .... ráčili laskavě přijmouti, vlídně s ním nakládali .... nechali volně jíti, státi, meškati a vrátiti se .... ke cti a vážnosti našeho královského majestátu."

veselo, jako nyní. Zde právě mohl se každý na vlastní oči přesvědčiti, jak hluboko poklesla mravnost mezi křesťany a zvláště mezi kněžími. Zbožní Švábové z okolí Kostnice stýskali si, že ani za 30 let nezbaví se město hříchů, které za tohoto sněmování byly spáchány.

Husův příchod nevzbudil v Kostnici pozornosti. Asi den cesty před Husem putoval sice jakýsi biskup, který rozhlašoval, aby se lidé měli na pozoru před českým kacířem, ale většině shromáždění byl jeho spor s církví úplně lhostejný, alespoň s počátku.

Hus najal si byt u vdovy Fildy blíže dvora papežského. Papež sňal s něho na čas klatbu (ovšem jen z toho důvodu, aby Kostnice nebyla stižena interdiktem) a zapověděl mu choditi na slavnostní bohoslužby. Hus uposlechl. Sloužil každodenně mši a připravoval se na svou obranu.

Nepřátelé jeho, zvláště vlastní jeho krajané, ovšem nelenili. Jmenovitě Michal de Causis den co den lepil vyhlášky a snažil se dokázati, že český kazatel je nebezpečným kacířem. Spolu s Pálčem podal naň žalobný spis: že je viklifovec, pobuřovatel lidu proti duchovním a nepřítel Němců, jež vypudil z Prahy. Michal již tehdy prohlašoval, že Hus nesmí odejíti z Kostnice živ.

Ale teprve koncem listopadu podařilo se protivníkům Husovým pohnouti papeže a kardinály, aby zakročili proti mistru Janovi. Působila tu lživá pověst, rozšířená pravděpodobně Michalem, že Hus chce uprchnouti. Do Husova bytu dostavili se poslové sboru (sněmu) s ozbrojeným průvodem a požádali Mistra,

aby se ihned dostavil k zodpovídání před několik kardinálů. Hus odpověděl klidně, že sice přišel před koncil celý, avšak odešel přece s posly v průvodu pana Jana z Chlumu. Kardinálové předložili mu otázku, chce-li se přidržovati jakých bludů. Odpověděl, že nikoliv.

Sotva odešli kardinálové, vešel do síně stařičký mnich a žádal, aby směl promluviti s Husem. Řekl o sobě, že jest jen prostým mnichem, který mnoho slyšel o Mistrově učenosti. Dával mu pak různé otázky lapavé, ale Hus zodpověděl všecky ve smyslu učení církve římské. Mnich nespokojil se odpovědí jedinou, nýbrž opakoval své otázky několikrát, až se na něho obořil pan Chlum. Hus bystře postřehl léčku a nedal se zmásti. Po delší době vzdálil se mnich, pokorně poděkovav za poučení, a tu se dověděl Hus, že to nebyl pouhý prostý mnich, nýbrž generál řádu minoritského, nejproslulejší bohoslovecký učenec italský. Kardinálové se tak pokusili o to, aby Husa chytili při neprozřetelném slově.

Hus nevrátil se již do svého bytu. Přes odpor Chlumův byl zatčen a uvězněn nejdříve v domě soukromém, potom v klášteře dominikánském na břehu Rýna, kdež byl uvržen do žaláře tmavého a smrdutého. Jan z Chlumu obrátil se na krále Zikmunda. Ten slíbil sice pomoci Husovi k svobodě, ale pouhý slib ten mu žaláře neotevřel.

Strašný byl žalář nešťastného mistra našeho! Sestupovalo se do něho po 30 schodech. Temná komůrka osvětlena byla shora malou děrou, kterou vnikaly sem pěny a kal z Rýna. Na mokré zemi bylo Husovo lože — několik hrstí poloshnilé slámy. Ulehl-li na ně vězeň,

dotýkal se nohama a hlavou zdi; tak těsný to byl žalář.

Není divu, že Hus se brzy nebezpečně roznemohl. Avšak ani smrtelný zápas jeho neobměkčil nepřátel. I tehdy voděni byli k němu svědkové a on sám vyslýchán. Když o vánocích přibyl do Kostnice Zikmund, vymohl na koncilu jen tolik, že byla Husovi poskytnuta lékařská pomoc a převeden byl do jiné místnosti v kláštеře. Věrolomný král slíbil tehdy, že ponechá Husa úplně v moci koncilu.

Hrozný byl pohled na ubohého Mistra, když byl veden do nového vězení svého. Těžce vrávoral, tváře měl na smrt bledy. Zbylé zuby měl rozviklány; mnoho mu jich vypadalo za nemoci. Nehty u prstů byly velmi dlouhé; nemohl jich, ubohý, ostříhati ani okousati. Vlasy, kdysi hnědé, mu zbělely a splývaly mu až na vetchý, poloshnilý šat. Tělo jeho zhublo na kost. — Zděšení zmocnilo se všech, kdož nešťastného vězně uzřeli.

Tak nelidsky zmučili českého kazatele soudcové jeho, kteří zatím plným douškem pili z poháru světských rozkoší, dovolených i nedovolených!

Když se Hus poněkud uzdravil, žádali na něm, aby se písemně vyjádřil o 45 článcích Viklefových a vedle toho o 42 článcích, které vybral Páleč z Husova spisu „O církvi“. Z Viklefových článků Hus některé rozhodně zavrhl, s mnohými však souhlasil. O některých článcích, vytržených z jeho spisů, prohlásil rázně, buď že jich vůbec nenapsal nebo že v souvislosti mají zcela jiný smysl. K ostatním se znal a dokazoval jich správnost.

Komisaři za tohoto vyšetřování nabízeli Husovi, aby se podrobil výroku několika doktorů theologie, jež ustanoví koncil. Ale Hus odmítl žádaje, aby mu bylo dáno veřejné slyšení před celým koncilem. Bylo mu to slíbeno, ale než k tomu došlo, obrácena byla pozornost sněmu jinam. Především šlo o obnovení jednoty v církvi. Brzy bylo zjevno, že koncil je odhodlán nešetřiti papeže Jana XXIII., na nějž podána žaloba, viníci ho z nejhroznějších zločinů (na př. z vraždy jeho předchůdce). Papež za noci prchl z Kostnice, ale koncil zasedl k soudu nad ním a sesadil ho. K volbě nového papeže zatím nepřikročil.

Události tyto způsobily, že se na krátkou dobu zapomnělo na Husa, který žil ve svém vězení skoro v úplné odloučenosti od vnějšího světa. Jedinou útěchou byly mu dopisy, které dostával od svých přátel ve vlasti a na něž odpovídal prose svých milých, aby neochabovali v poznané pravdě. Tehdy také zvěděl, že jeho přítel mistr Jakoubek ze Stříbra brzy po jeho odchodu jal se podávati svátost oltářní pod obojí způsobou. Hus novotu tuto schválil.

Po útěku papežově bylo opět v moci krále Zikmunda, aby otevřel dvéře Husova žaláře. Avšak král místo toho odevzdal klíče od žaláře kostnickému biskupovi, který dal vězně převézti na svou tvrz Gottlieben (dolejší při Rýně). Tam věznil Husa skoro čtvrt roku ve věži, kde byl spoután okovy a velmi špatně živen, takže znovu těžce onemocněl.

Několik dní po tom objevil se v Kostnici mistr Jeronym Pražský. Na naléhání přátel Husových sice se ihned vzdálil, ale veřejnými listy, jež dal přibíti na dvéře různých domů, žádal koncilu i krále, aby mu vy-

dali bezpečný list, pak že se dostaví do Kostnice a chce odpovídati každému, kdo ho naříkne z kacířství. Místo odpovědi pohnal jej koncil před soud. Brzy po tom byl Jeronym na cestě do Čech zajat, přivezen do Kostnice a uvržen do těžkého žaláře.

Dlouho marně doléhali pánové čeští i polští na Zikmunda, aby dopomohl Husovi dle glejtu k veřejnému slyšení. Až teprve ke konci května zakročil král u koncilu a vymohl, že veřejné slyšení stanoveno bylo na den 5. června. Hus byl dopraven z Gottliebenu do Kostnice a uvězněn v bosáckém klášteře. Do starého vězení jeho uvržen byl bývalý papež Jan XXIII., chycený na útěku.

□ □

X. Odsouzení mistra Jana Husa a jeho smrt.

V ustanovený den zahájil koncil přelíčení s Husem čtením obžaloby. Ale obžalovaný s počátku nebyl přítomen. Čeští pánové proto důrazně zakročili u Zikmunda, aby Hus mohl se osobně hájiti proti nařčením. Teprve pak byl předveden. Posměšné výkřiky, kterými ho uvítali jeho soudcové, dávaly mu tušiti, jaké nestrannosti a spravedlnosti může se od nich nadíti.

Žalobné články sestaveny byly jednak z jeho spisů, jednak z výpovědí svědků. Hus hned na počátku projevil ochotu odvolati je, bude-li poučen z Písma, že obsahují bludy. Naděje jeho, že bude moci odpovídati ke každému článku, se však nesplnila. Když se o to pokusil, byl hlučně okřikován, aby odpovídal stručně „ano“ nebo „ne“. Posléze vida, že každá obrana je zde marná, vyznal hlasitě: „Nadál jsem se, že ve shromáždění tomto více bude poctivosti, dobroty a řádu!“ Se všech stran sypaly se na něho nadávky a zlořečení. Když pak neodpovídal vůbec, volali na něho, že se přiznává ke své vině a že má býti hned upálen. Tak skončil se první den jeho soudu. Přes to těšil se Hus tím, když prý se mu podařilo vyvrátiti 2 první články, že podaří se mu to též u ostatních ve slyšení dalším.

Slyšení to konalo se dva dny později. Byl mu přítomen král Zikmund a proto členové sboru chovali se slušněji. Tentokráte dopřáli obžalovanému větší svobody slova. Nejprve dlouho jednáno o žalobě, že Hus zastával se bludů Viklefových, zejména že přijal za své Viklefovo učení o svátosti oltářní. Hus tvrzení toto rozhodně odmítl a dokládal se Bohem i svým svědomím. Kardinál jeden odpověděl mu na to, že sbor nemůže ohlédati se na jeho svědomí, nýbrž že bude souditi jen dle výpovědi svědků.

V dalším průběhu slyšení přiznal se Hus, že odporoval spálení spisů Viklefových, poněvadž některých z nich neuznával za bludné. Přiznal se též, že se vyslovoval s pochvalou o Viklefovi a že z hrozného rozsudku papežského odvolal se ke Kristu. Slova tato vzbudila veliký smích ve sboru, takže Hus dodal, že nezná odvolání spravedlivějšího a účinnějšího nad odvolání ke Kristu.

Vytýkáno mu též, že se „honosil“ v prvním slyšení, že nikdo na světě nebyl by s to násilím přivésti ho do Kostnice, kdyby se byl nedostavil dobrovolně. Hus opakoval i nyní slova svá a dodal, že má mnoho mocných přátel, kteří by ho dovedli ochrániti. Když ho za to kárał vyslýchající kardinál, vpadl mu rázně do řeči pan Chlum: „Já jsem chudý rytíř v zemi naší, ale chtěl bych ho hájiti rok, buď komu libo nebo nelibo, že by ho nemohl dostati. Ale jiní jsou mocnější, kteří by ho hájili, jak dlouho by chtěli, třeba proti oběma těmto králům.“

Ke konci napomínal nejpřednější kardinál Husa, aby se zřekl všech bludů a dal se poučiti koncilem, který s ním jedná milosrdně. K tomu připojil Zikmund,

že nehodlá chrániti kacířů, a kdyby prý některý chtěl zatvrzele setrvati v kacířství, že sám mu podpálí hranici. Hus odpověděl, že nechce ničeho bludného zatvrzele hájiti, nýbrž že je ochoten „napraviti se pokorně", bude-li poučen o svém bludu. Tím skončilo se druhé slyšení.

Hned druhého dne, 8. června, konalo se slyšení třetí a poslední. Po projednání 42 článků, vybraných ze spisů Husových, domlouvali kardinálové obžalovanému, aby se podrobil rozhodnutí sboru. Hus osvědčoval svou ochotu k tomu, bude-li mu dovoleno vyložiti své mínění o sporných článcích. Odpověď zněla, že na 60 doktorů dává mu naučení, aby uznal své bludy a odpřisáhl je. Hus znovu ujišťoval sbor o své ochotě odvolati články, bude-li poučen o jejich nesprávnosti; a žádal, aby nebyl nucen odvolati ony články, jichž nikdy nenapsal ani nekázal.

Když Husa opět odváděli do vězení, přistoupil k němu pan Jan z Chlumu a potřásl mu soucitně pravicí. Mistr, ačkoliv znal dobře upřímné srdce jeho, byl tím velmi mile dojat. Bledá tvář jeho zahořela nachem. Potěšen a posílen odcházel do temnoty žalářní. Druhého dne napsal v dopise svým přátelům kostnickým: „Ó, jak milé mi bylo podání ruky pana Jana, který neostýchal se ruku podati mně ubohému, tak zavrženému kacíři a spoutanému a takřka ode všech proklatému! . . ."

Když se shromáždění rozcházelo, doporučoval Zikmund kardinálům, aby Husa odsoudili, i když odvolá. Kterýkoli z článků, k nimž se Hus přiznal, zajisté stačí k odsouzení. Neodvolá-li, ať je upálen, odvolá-li, ať ho nepouštějí do Čech, neboť by rozsel ještě větší

bludy. A také s Jeronymem je třeba brzy udělati konec. Slova Zikmundova zaslechli pan Chlum s panem z Dubé, kteří stáli opodál u okna. Věrolomnost Zikmundova projevila se tím nejlépe.

Hus věděl dobře, že brzy nastoupí svou cestu poslední. Chystal se na smrt s myslí pokojnou a pevnou. Znovu psal listy milým svým v Kostnici i v Čechách. Na každého zvášť vzpomínal a pamatoval. Děkuje všem za to, co mu dobrého prokázali, zvláště panu Chlumovi. Napomíná všech, aby byli pamětlivi zákona božího, a dokazuje, že nemůže odvolati, protože nemůže dáti pohoršení lidu božímu, jemuž vždy kázal o trpělivosti a stálosti v poznané pravdě.

Zlověstný Michal de Causis ztrpčoval poslední chvíle Husova života. Často docházel do vězení a strážcům vyprávěl: „Již v milosti boží toho kacíře upálíme; však jsem já pro něj vydal mnoho zlatých.“ S Pálčem se Hus smířil nedlouho před smrtí.

Koncil zatím vyjednával s Husem o způsobu odvolání, ale bez výsledku. Byv požádán, aby dal konečnou odpověď, prohlásil Hus 1. července, že nemůže odvolati, nechtěje potupiti pravdy. Na žádost Zikmundovu odebrali se Jan z Chlumu a Václav z Dubé v průvodu čtyř biskupů, aby jej vyzvali naposled, by odvolal. Jan z Chlumu pravil: „Mistře Jene! Jsme jenom laikové a nemůžeme ti raditi; uznáváš-li, žes vinen, neostýchej se odvolati. Jestliže však tvé svědomí ukazuje, že nejsi těmi kusy vinen, nezapírej pravdy a setrvej v ní až do smrti!“ Mistr s pláčem odpověděl: „Pane Jene, věz, že bych rád pokorně odvolal, kdybych byl o lepším poučen.“

Hned druhého dne, v sobotu 6. července (r. 1415) sešel se celý sbor v kostnickém kostele biskupském k sezení slavnému a velmi důležitému. Zikmund seděl na povýšeném trůně „v plném lesku svého majestátu". Uprostřed chrámu zdvihalo se malé lešení na způsob stolu a na něm do výše trčel kůl, na němž bylo zavěšeno mešní roucho kněžské.

Dokud trvala slavná mše, musel Hus čekati v předsíni chrámové mezi zbrojnoši. Když byl uveden dovnitř až k lešení, poklekl a dlouho se modlil. Zatím nad ním hřměla slova kazatelova, který si vybral za předmět své řeči slova sv. Pavla, „aby zrušeno bylo tělo hříšné."

Po kázání byly čteny a ihned jako kacířské odsouzeny mnohé články Viklefovy. Pak přišla řada na Husa. Také z jeho spisů bylo čteno a odsouzeno na 30 článků; pak znovu předčítány žaloby a výpovědi svědecké. Svědkové však nebyli jmenováni, uváděna toliko jména jejich úřadů. Když se Hus chtěl hájiti, nařídil předseda sboru, aby ho žoldnéři násilím přiměli k mlčení. Obžalovaný vrhl se na kolena a obrátil zraky své vzhůru. Když však čtena byla dosud neslyšená výpověď svědecká, že Hus vydával se za čtvrtou božskou osobu, bledé líce jeho zrudly spravedlivým hněvem. Hlasitě ohražoval se proti této lži žádaje, aby svědek byl jmenován. Ale biskup, čtoucí obžalobu, odpověděl: „Není potřebí, aby nyní byl jmenován."

Když byly přečteny všecky články, z nichž byl Hus viněn, povstal jeden biskup italský, aby přečetl rozsudek nad Husem i jeho spisy. Spisy odsouzeny ke spálení. Obžalovaný pak prohlášen za zjevného ka-

cíře, poněvadž kázal učení bludné, pohoršlivé i odbojné, zavedl mnoho lidí, tupil čest a moc apoštolské stolice i církve a zarputile trvá ve svém bludu: Proto bude sesazen s kněžství, zbaven přijatého svěcení a předán světské spravedlnosti, protože církev nemá s ním již co činiti . . .

Nato nařídil sbor arcibiskupovi milánskému a šesti biskupům, aby kacíře odsvětili. I postavili ho na lešení, oblékli jej v mešní roucho jako ke mši a do rukou mu vložili kalich. Takto oděného tázali se ho znovu, chce-li odvolati své bludy. Hus prohlásil s pláčem, že nemůže býti lhářem před tváří páně a dávati pohoršení lidu. Biskupové pak přikročili k odsvěcení. Odňali mu kalich a řekli: „Jidáši zlořečený, že jsi opustil radu pokoje a s Židy jsi v radu vešel, odnímáme od tebe tento kalich vykoupení.“ Hus odvětil: „Důvěřuji v Pána Boha všemohoucího, pro jehož jméno toto pohoršení trpělivě snáším, že on kalicha ode mne neodejme, ale doufám pevně, že dnes v království jeho budu jej píti.“ A podobně snímali s něho roucha bohoslužebná a pronášeli nad ním hrozná zlořečení, jak bylo předepsáno. Posléze měli zrušiti i jeho kněžskou pleš. Mezi biskupy však nastal spor o to, jak se to má státi*). Hus s úsměvem pravil: „Aj, tito biskupové se neumějí ještě srovnati v mém trýznění.“

Když i tento smutný obřad vykonali, postavili na jeho hlavu papírovou korunu, asi loket vysokou. Byli na ní nakresleni tři čerti, sápající se na kacířskou duši, a pod nimi nápis: „Hic est haeresiarcha“ (Tento jest arcikacíř). Pak pronesli biskupové tato poslední slova:

*) Někteří chtěli vyholiti pleš břitvou, ostatním stačilo, porušiti ji nůžkami.

„Církev již nechce s tebou ničeho míti; tělo tvé odevzdává moci světské, duši pak ďáblu.“ Hus děl jim na to: „A já ji poroučím nejdobrotivějšímu pánu Ježíši Kristu.“ Spatřiv korunu papírovou, pravil: „Pán můj Ježíš Kristus ráčil nésti pro mne bídného tvrdší a těžší trnovou korunu, ač byl nevinen; protož já bídný hříšník ponesu pokorně tuto mnohem lehčí, byť rouhavou, pro jeho svaté jméno a pravdu.“

Zikmund nařídil hned falckraběti Ludvíkovi, aby se postaral o potrestání kacířovo. Ten předal jej konšelům kostnickým. Zatím co sbor pokračoval v jednání, shromáždilo se před chrámem 1000 zbrojnošů a veliký zástup zvědavců.

Když vystoupil Hus z chrámu na hřbitov, uzřel hranici, na níž hořely jeho spisy. Usmál se, jako by chtěl říci, že slova jeho dobře jsou uložena v srdcích jeho přátel ve vzdálené vlasti a že se nikomu nepodaří odtud je vypuditi. I kráčel dále k smrti krokem pevným, zpívaje žalmy nebo se modle. Za městskou branou lid nesměl ho již provázeti.

Když přišli na popraviště před připravenou hranici, padl Hus na kolena a nábožně se modlil. Tvář jeho byla vesela. Na otázku, nechce-li se vyzpovídati, odpověděl kladně. Ale když kněz chtěl mu dáti rozhřešení jen pod podmínkou, odvolá-li bludy, odsouzenec odmítl. Chtěl ještě promluviti k lidu, ale nebylo mu to dovoleno. Kati svlékli s něho černou sukni a přivázali ho provazy i řetězy k jakémusi sloupu a to tak, že tvář jeho byla obrácena k východu. Když však někteří pravili, že se to nesluší na kacíře, byl obrácen tváří k západu. Pod nohy položili mu dvě otýpky slámy a kusy dříví; jeho tělo obložili dřívím a slámou kolem dokola až po bradu.

V poslední okamžik přichvátal posel Zikmundův a vyřizoval králův vzkaz, aby odvolal a tak se zachoval při životě. Ale Hus, upíraje oči k nebi, odpověděl hlasitě: „Bůh mi svědek, že těm věcem, které jsou mi falešně připsány, jsem neučil. Hlavní úmysl mého kázání, učení, psaní a jiných skutků mých byl, abych lidi vyvedl z hříchu, a v té pravdě, kterou jsem psal, učil a kázal ze zákona božího a z výkladů svatých doktorů, dnes vesele chci umříti."

Na dané znamení kati zažehli hranici. Sotva vyšlehly první plameny, ozval se mohutný hlas mučedníkův, zpívající žalm: „Kriste, synu Boha živého, smiluj se nad námi!" Boj Husův se smrtí netrval dlouho. Nebe bylo milosrdnější než nelidští katané a zkrátilo jeho muka. Zadul silný vítr, plamen se vzedmul a šlehl Mistrovi do tváře. V několika okamžicích zmlkl Hus navždy a čistá jeho duše spěla k nebesům ...

Z rozkazu falckraběte spálili kati i sukni Husovu. Popel a všecky pozůstatky po kacíři byly pečlivě sebrány a uvrženy do Rýna. Báli se katané, že by Čechové věci ty odnesli s sebou do Čech a tam je uctívali jako drahou památku na svého mučedníka ...

□

Těžký boj byl dobojován! Církev měla dosti moci, aby zničila tělo Mistrovo. Ale zničiti jeho ducha, jeho učení, nedovedla. Marně se těšila svým vítězstvím nad českým kacířem. Vítězem v dlouhém, nerovném boji zůstal On, veliký, svatý náš mistr Jan!

□ □

XI. Význam mistra Jana Husa.

Národ český nezalekl se hrozeb a trestů, kterými mu vyhrožoval sněm kostnický, nezřekne-li se kacířského učení Husova. Svědectvím toho je list 452 pánů českých a moravských, kteří 2. září 1415 ohradili se důrazně proti upálení Husovu a věznění Jeronýmovu. Když pak dne 30. května 1416 upálen byl i mistr Jeronym, vypověděli Čechové poslušnost církvi římské. A když Řím vyhlásil proti nim kříž jako kdysi proti pohanům a Turkům, dovedli „boží bojovníci“, nadšení pro zákon boží, jak jej hlásal mistr Jan, mnohokrát poraziti nepřehledná vojska křižácká. Když Řím po dlouhé válce poznal, že českých kacířů poraziti nelze, pozval je velmi přátelsky na nový církevní sněm do Basileje (ve Švýcařích) a sliboval, že „sám Duch svatý bude soudcem nejvyšším“. Čeho si marně v Kostnici přál Hus, toho dosaženo nyní: Kacířští Čechové mohli svobodně před celým sborem hájiti svého mínění, členové sboru pěkně je vyslechli a snažili se všemožně je přesvědčiti. Bylo to nemalé vítězství mravní, jež bylo i vítězstvím Husovým. Ale veliká část národa českého, Táboři a později Čeští bratři,

nepřála si již dlohódy s církví, rozešla se s ní úplně a žila svým samostatným životem náboženským. Táboři a Čeští bratři, kteří znamenají vrchol velikého hnutí, zahájeného Husem, stali se kacíři vědomými a skutečnými. Ale „kacířství" jejich dle slov Fr. Palackého znamená nový věk v dějinách lidstva.

Poznali jsme nadšené úsilí mistra Jana Husa o nápravu mravů. Vzorem křesťanského života byl mu život Kristův a prvních křesťanů. Sám životem bezúhonným dával posluchačům svým zářivý příklad. Mravokárná činnost jeho měla brzy veliký úspěch. Přísný mrav staročeský vracel se do nejširších vrstev národa našeho a byl zvláště zaveden v řadách „božích bojovníků" Žižkových.

Tak působil Hus především nábožensko-mravně.

Činnost Husova má též značný význam sociální. Tehdy byly v Čechách spory mezi šlechtou a ujařmenými sedláky, mezi bohatým kněžstvem a ostatním obyvatelstvem. Hus těžce to nesl a volal po nápravě. Známe již jeho názor, že církev nemá míti statků. Hlásal rovnost všech lidí před Bohem i před lidmi. Demokratické zásady jeho uvedli ve skutek Táboři a Čeští bratři, kteří nečinili rozdílu mezi urozeným (šlechticem) a neurozeným, nazývajíce se bratry a sestrami.

Hus byl dobrým, uvědomělým Čechem, jak o tom svědčí zvláště jeho zásluhy o vydání dekretu kutnohorského a mnohé jeho výroky, nám již známé. Většinu svých spisů napsal česky. Do jeho doby psal každý spisovatel český nářečím svého kraje, neboť ne-

bylo dosud spisovného jazyka českého. Nebylo ani jednotného pravopisu. Hus učinil zde nápravu. Po delším studiu sestavil velmi důmyslně pravidla českého pravopisu, jímž s menšími změnami píšeme dosud*). Hus psal nářečím pražským a nářečí to vlivem jeho spisů stalo se spisovným jazykem českým. Tak stal se zakladatelem novodobého písemnictví našeho.

Mistr Jan Hus byl hlasatelem, neohroženým zastáncem pravdy. Až do jeho doby byla církev jediným zdrojem pravdy pro věřící. Vše se podrobovalo „učení prelátů". Hus však zkoumá, má-li učení jejich přijmouti nebo je zavrhnouti. Uznává za pravdu jen to, co je stvrzeno Písmem a rozumem. Tak na příklad žádal, aby nesprávnost každého článku Viklefova byla dokázána Písmem a „neomylným rozumem". V „Postille" radí, aby lidé prelátům nevěřili, nýbrž „jediné v to, co Písmo svaté velí a světí a což rozum pravý ukáže".

Hus žádá, aby každý křesťan o všem přemýšlel a hledal smysl všeho. Nemá slepě věřiti, nýbrž poraditi se dříve se svým rozumem. Poznanou pravdu má každý „pevně držeti". Dle Husa „nesmí pravdy poutati nikdo, ani papež, ani biskup", takže dovoleno je knězi kázati slovo boží svobodně beze všeho omezení.

Hrozná smrt, kterou mistr Jan podstoupil, řídě se svými slovy „Braň pravdy až do smrti!", oblévá jeho postavu svatozáří mučednickou a zjednává mu úctu i podiv všeho vzdělaného lidstva. Ale význam jeho

*) Latinská abeceda neměla značek pro měkké hlásky a dlouhé samohlásky české (místo č psalo se czz, místo ž = zz, místo á = aa a pod.) Hus měkkost naznačil tečkou (č = č, ž = ž), délku čárkou. Také stanovil, kdy se má psáti i a kdy y. Čeští bratří zavedli místo teček kličky nad měkkými souhláskami.

smrti zvětšuje se tím, že jí podstoupil. Je jisto, že Hus odchýlil se v mnohém od učení tehdejší církve. Velice mu uškodilo u jeho soudců, že se nechtěl názorů svých zříci žádaje, aby byl o nesprávnosti jich přesvědčen z Písma. Tím přisvojoval nejen sobě, nýbrž i každému křesťanu právo vlastního soudu ve věcech víry, což ovšem bylo „kacířské", neboť tehdy jediným nejvyšším rozhodčím byla církev římská.

Dle středověkých názorů církevních byl Hus kacířem — a v tom je právě veliký význam jeho pro veškeré lidstvo. Podstoupil hrdinný, nerovný zápas s mocnou církví žádaje, aby každý člověk směl užívati rozumu i ve věcech víry. Za toto právo jednotlivcovo na vlastní přesvědčení vstoupil Hus na hranici a dobyl si tak nároků na nehynoucí vděčnost všeho vzdělaného lidstva.

*

Zveme se hrdě národem Husovým. Ruku na srdce: Máme právo k tomu? Každoročně oslavovali jsme Husa, ale většina z nás, bohužel, viděla v oslavě té jen plameny a slávu, slyšela řeči a hudbu — srdce a činy byly však daleko od Husa!

Jsme nyní svobodni. Ale tím není ještě obrození naše dokonáno, neboť staletá poroba a výchova jezuitská pokazila naši povahu. Nic nestojí nyní v cestě, abychom se dle zásad Mistrových obrodili „v duchu a pravdě."

Mějme vždy před očima zářný příklad velikého mučedníka kostnického!

Buďme vždycky dobrými, uvědomělými Čechy, avšak nikoliv jen slovem, nýbrž srdcem a činem! K tomu vybízí nás svatá památka mistra Jana Husa, která volá k nám dále, abychom byli dobrými, mravnými lidmi. Vybízí nás, abychom všichni konali svou povinnost k národu, obci a rodině, abychom se „milovali vespolek, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli".

Zvláště Vy, mladí přátelé, zapište si tento vzácný odkaz Husův do srdcí svých a žijte vždy dle něho! Pak budete se moci právem nazývati dětmi mistra Jana a činy svými zbudujete Mu nejkrásnější pomník, jaký kdy vděčný národ postavil nejslavnějším synům svým...

□ □ ·

OBSAH:

Strana

Slovo úvodní 5
I. Stav národa českého ke konci XIV. století . . . 9
II. Úpadek církve 12
III. Předchůdcové Husovi 15
IV. Mládí Jana Husa. Počátky jeho působení 20
V. Učení Viklefovo. První spory Husovy s arcibiskupem 24
VI. Hus obhájcem práv národa našeho. Dekret kutnohorský (r. 1409) 28
VII. Spálení spisů Viklefových. Odpustkové bouře. Hus v nejtěžší klatbě 32
VIII. Ve vyhnanství 38
IX. V Kostnici. Hus v žaláři. 42
X. Odsouzení mistra Jana Husa a jeho smrt 49
XI. Význam mistra Jana Husa 57

□ □

SLOVNÍČEK.

Antikrist (anti = proti), lživý Kristus, ďábel.

Bílá hora, nízký vrch západně od Prahy, na němž dne 8. listopadu 1620 zvítězil Ferdinand II. nad českým vojskem. Bitva ta přinesla národu našemu otroctví ducha i těla.

Demokratický = lidový.

Diecése, území církevní, spravované biskupem.

Filosof = mudrc, myslitel.

Jezuité přišli do Čech (v polovici 16. stol.) hladcí a sladcí, ale již s pevným úmyslem svésti rozhodný boj s českým „kacířstvím". Po bitvě na Bílé hoře násilím obraceli české nekatolíky na víru římskou. Statisíce českých knih spálili na hranici. (Přečtěte si Jiráskovu knihu „Temno"!)

Kacíř, člověk, jenž se v něčem uchýlil od učení církve římské. Kacíře trestala církev smrtí.

Kanovník, člen kapituly.

Kapitula nazývá se sbor kanovníků při vynikajících chrámích, jako na př. arcibiskupských, biskupských a j.

Kardinál, arcibiskup nebo biskup, mající právo voliti papeže.

Kultura = vzdělanost.

Majestát = „veličenstvo"; majestátní = vznešený.

Preláti, vysocí hodnostáři duchovní, jako arcibiskupové, biskupové, představení klášterů (opati).

Sociální = společenský.

Universita, vysoká škola, dělila se ve středověku na fakulty: svobodných umění (nyní filosofickou), bohosloveckou (či theologickou), lékařskou a právnickou. V čele university stál rektor. Po delším studiu na universitě stal se student, složiv těžké zkoušky, bakalářem. Později byl prohlášen mistrem (tolik jako dnes doktorem).

□ □

Seznam spisů, jichž bylo užito k této práci:

Frant. Palacký: Dějiny národu českého III.
V. V. Tomek: Dějepis města Prahy.
Dr. T. G. Masaryk: Hus a česká reformace.
Dr. Kamil Krofta: Mistr Jan Hus.
V. Flajšhans: Mistr Jan, řečený z Husince.
V. Novotný: Jan Hus. (Ottova světová knih. č. 1000.)
V. Novotný: Jan Milíč z Kroměříže.
Dr. Th. Loskot: Matěj z Janova.
Novotný—Krofta—Šusta—Friedrich: Dekret kutnohorský.
Dr. Frant. Drtina: Různé menší články.
Sebrané spisy Husovy, vyd. M. Svobody a V. Flajšhanse (6 dílů).

□ □